

Любомир ПИЛИПЕНКО,
д.е.н., доцент, директор Інституту адміністрування та післядипломної освіти,
Олена ТИВОНЧУК,
к.е.н., доцент, доцент кафедри обліку та аналізу
Національний університет «Львівська політехніка»

СПРАВЕДЛИВА ВАРТІСТЬ: ПОТЕНЦІАЛ ПІДПРИЄМСТВА ЧИ ПОТЕНЦІАЛ ОЧІКУВАННЯ?

Останніми десятиліттями формат фінансової звітності став об'єктом гострих дискусій та жорсткої критики на предмет його інформативності, відповідності вимогам користувачів, спроможності задовольняти їхні інформаційні потреби. При чому мова йде не лише про широке коло користувачів звітності – усіх стейкхолдерів підприємств, але й навіть про основних користувачів, визначених Концептуальною основою фінансової звітності, – діючих і потенційних інвесторів та кредиторів. Чимало експертів, аналітиків, науковців скаржаться на формат фінансової звітності, стверджуючи, що він стає все більшим за своїм обсягом, однак все менш зрозумілим користувачам та менш прозорим щодо застосовуваних методик розкриття інформації (про що йдеться у працях [1, 2]).

Науковці й експерти виділяють чимало недоліків формату фінансової звітності – від інтерпретації такого базового економічного показника як прибуток, який став істотно методологічно віддаленим від найбільш традиційного вимірника економічних вигод – грошового потоку, – і до представлення в обліку та звітності нематеріальних факторів економічного потенціалу підприємств. Однак у цій доповіді увагу сконцентровано на підході оцінювання за справедливою вартістю, який безпосередньо чи не безпосередньо має відношення до більшості проблемних питань формату фінансової звітності та методології бухгалтерського обліку.

З огляду на пріоритетність грошового вимірника в обліку оцінювання набуло чи не найбільшої ваги серед бухгалтерських методичних прийомів. Тенденції розвитку бухгалтерської методології, регламентованої міжнародними системами стандартизації обліку й звітності, засвідчують превалювання справедливої вартості серед підходів до оцінювання об'єктів обліку. З одного боку, такі тенденції можна вважати закономірними, зважаючи на критику підходу оцінювання за історичною собівартістю та його недоліки, які особливо гостро проявляються в динамічній економіці зі значним рівнем морального зносу техніки і технологій. Однак, з іншого – підхід оцінювання за справедливою вартістю також має чимало недоліків, серед яких залежність справедливої вартості від волатильності ринку, високий рівень суб'єктивності методів її визначення тощо. За результатами досліджень Б. Лева «зосередження розробників стандартів на справедливій оцінці активів та пасивів ще більше знизило релевантність фінансової інформації» [1].

Дійсно, зважаючи на унікальність використовуваних підприємствами технологій, бізнес-моделей, активів (особливо нематеріальної форми), застосування порівняльного (ринкового) підходу до оцінювання об'єктів обліку часто виявляється неможливим. Натомість, витратний підхід здебільшого дає занижені оцінки вартості активів. Таким чином, для оцінювання об'єктів обліку, як правило, використовують дохідний підхід, який ґрунтується насамперед на очікуванні оцінювачів щодо потенціалу генерування об'єктами оцінювання економічних вигод для підприємства в майбутньому. Об'єктивність результатів застосування доходного підходу істотно залежить від професійних суджень оцінювачів щодо всіх факторів моделей оцінювання – прогнозів доходів (грошових потоків), витрат, ставки дисконтування. Жоден з факторів у моделях оцінювання не має стовідсотково гарантованого значення, всі їхні значення базуються на очікуванні та прогнозах оцінювачів (експертів, менеджерів, бухгалтерів, аудиторів), які можуть бути не лише помилковими (не говорячи вже про похибки), але й маніпулятивними (менеджери зацікавлені у відображенні зростання фінансово-економічних показників, на ефекті зростання базується модель функціонування всієї сучасної глобальної економіки, відсутність зростання може призвести до краху економічної системи).

Але на скільки такі очікування є виправданими, навіть за умови виключення свідомих маніпуляцій? Чи можливо сформувати адекватний фінансово-економічний прогноз діяльності підприємства в динамічних умовах розвитку економіки? Відповідь на ці питання можна знайти у фінансовій звітності передових високотехнологічних компаній (наприклад, Tesla), які роками

демонстрували зростання ринкової капіталізації (високі очікування інвесторів), не зважаючи на публікацію збиткових звітів. «Інколи доходи та прибутки на роки випереджають появу будь-якої ймовірності отримати кошти або їх еквіваленти» [2, с. 15]. Таким чином фінансова спроможність функціонування таких підприємств починає визначатися більше психологічними, ніж економічними факторами – скільки часу інвестори готові очікувати на обіцяні реальні фінансові результати та вірити очікуваним прогнозам, закладеним у моделях оцінювання, та «підживлювати» діяльність підприємства додатковими фінансово-інвестиційними вливаннями. В умовах кризи, коли очікування не виправдовуються, відбувається тотальне знецінення активів, що супроводжується банкрутствами і, як наслідок, підривом довіри суспільства до фінансової інформації та інституту бухгалтерського обліку загалом.

Як вказували вчені ще на початку ХХ ст., зокрема А.С. Літтлтон, облік повинен стосуватися лише реалій, без цього він є відображенням психологічних оцінок. А як стверджує Б.Лев така аргументація і критика обліку сьогодні є ще актуальнішою [1]. Облік і звітність мають відображати реальний економічний потенціал підприємства, а не потенціал очікувань менеджерів щодо його подальшого функціонування.

Список використаних джерел

1. B. Lev. The deteriorating usefulness of financial report information and how to reverse it / Baruch Lev // Accounting and Business Research. – 2018. – Vol. 48, No. 5. – P. 465–493.
2. МСФЗ: «непродумана свобода» / інтерв'ю з Елом Розеном // Практика МСФЗ. – 2019. – 6. – С. 14-16.